

การกำหนดพื้นที่เพื่อการปลูกไม้โตเร็ว¹⁾

Designating Areas for Fast Growing Trees

คำนำ

ความเป็นมาของการกำหนดพื้นที่เพื่อการปลูกไม้โตเร็วได้เริ่มเมื่อ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้พิจารณาเห็นว่า พื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรอยู่ในปัจจุบันมีไม่น้อยที่เป็นพื้นที่แห้งแล้งดินเลว กล่าวคือ พื้นที่แห้งแล้งนั้นมีการกระจายผืนน้อยกว่า 60 วันต่อปี (น้อยกว่า 9 สัปดาห์) และเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินอย่างไม่เหมาะสมกับพืชที่ปลูก²⁾ ความจำเป็นที่จะปรับโครงสร้างการผลิตการเกษตรจึงได้กำหนดขึ้นในปี 2529 โดยในระยะแรกได้มีการแนะนำพืชอายุสั้น และพืชทนแล้งที่จะปลูกทดแทนในพื้นที่ของพืชที่ต้องการจะลด เช่น พื้นที่นาดอน หรือพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง โดยมีพื้นที่เป้าหมายรวม 3 ปี 1 ล้านไร่ ต่อมาการดำเนินงานปรับปรุงระบบการเกษตรในพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกนำมาพิจารณาเพื่อการปลูกไม้โตเร็ว (ยูคาลิปตัส) เป็นเชื้อเพลิงผลิตกระแสไฟฟ้า โดยมีสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และสำนักงานพลังงานแห่งชาติได้กำหนดพื้นที่สำหรับปลูกไม้โตเร็วและโรงไฟฟ้าขึ้นเพื่อส่งเสริมการปลูกและการรับซื้อผลผลิต พื้นที่นี้ได้วิเคราะห์ว่าเป็นพื้นที่แห้งแล้งที่มีการกระจายของผืนน้อยกว่า 40 วันต่อปี และทำการสำรวจพื้นที่ที่เกษตรกรปลูกมันสำปะหลังแล้วให้ผลผลิตต่ำกว่า 1 ตันต่อไร่

ในระหว่างการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการนี้ การสนับสนุนและการคัดค้านการปลูกไม้โตเร็ว (ยูคาลิปตัส) ได้เป็นปัญหาข้อถกเถียงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พืชอื่น ฯลฯ เป็นเวลายาวนาน ถึงแม้ว่าระยะหลังการคัดค้านจะลดลง โครงการดังกล่าวยังไม่ได้ดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามตลอดเวลา 4-5 เดือนที่ผ่านมา (ปลายปี 2530-ต้นปี 2531) ได้มีเอกชนหลายรายขอรับการส่งเสริมการลงทุนปลูกไม้โตเร็ว (ยูคาลิปตัส) ในพื้นที่ของรัฐ ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรม เพื่ออุตสาหกรรมทำไม้ขึ้นสืบไปยังสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปลูกไม้โตเร็วกระจัดกระจายตามพื้นที่ต่างๆ ในหลายท้องที่ รวมทั้งปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับการใช้ประโยชน์ที่ดินตลอดถึงการรวบรวมผลผลิตไม้และการขนส่งไม้เข้าสู่โรงงานแปรรูปที่จะมีค่าใช้จ่ายสูงทำให้ผู้ปลูกได้รับราคาต่ำ จึงได้ขอให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนแจ้งโครงการผู้ขอรับการส่งเสริมการลงทุนเพื่ออุตสาหกรรมเกษตร ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาก่อน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการปลูกไม้โตเร็ว (ยูคาลิปตัส) ในพื้นที่ที่ไม่สมควรจะนำมาใช้ปลูก และป้องกันผลกระทบด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อมอื่นที่อาจมีปัญหาก่อตามมาจากภายหลัง

¹⁾ สุพัฒน์ วิรัตน์พงษ์ สำนักงานเศรษฐกิจ การเกษตร บางเขน กทม. 10900

²⁾ แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไม่เหมาะสม และเขตพื้นที่ตามช่วงฝน

ดังนั้น การกำหนดพื้นที่เพื่อการปลูกไม้โตเร็วในเบื้องต้น จึงได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณา สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวัตถุประสงค์ที่สำคัญดังที่กล่าวข้างล่างนี้

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน การอนุรักษ์ดินตรงตามข้อเสนอแนะและมาตรการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- (2) เพื่อกำหนดพื้นที่ที่จะให้การสนับสนุนส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วให้สอดคล้องกับอุตสาหกรรมเกษตร

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์พื้นที่

การกำหนดพื้นที่ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วนคือ

ส่วนแรก เป็นข้อมูลหลักที่ใช้เพื่อกำหนดพื้นที่

1. ข้อมูลจากแผนที่แสดงศักยภาพที่ดินเพื่อการเกษตร (General Potential land use map) มาตรฐาน 1 : 500,000 ซึ่งจำแนกดินไว้ 20 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะบอกลักษณะดินโดยทั่วไป ข้อเสนอแนะการใช้ประโยชน์ที่ดิน และมาตรการที่จำเป็น กลุ่มดินที่ใช้ประกอบด้วยกลุ่มดินตามหมายเลขในแผนที่ 4 กลุ่มคือ

(1) กลุ่มดินหมายเลขที่ 14 และ 15 เป็นกลุ่มดินต้น มีการระบายน้ำดีปานกลางถึงดี จะพบชั้นหิน เศษหิน หรือศิลาแลงภายในความลึก 50 เซนติเมตรจากผิวดิน พบในสภาพพื้นที่ลาดชันเล็กน้อย-ชันมาก การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยทั่วไปไม่ควรจัดเป็นพื้นที่เพาะปลูก ควรจัดเป็นดินพื้นที่ป่าไม้ หรือใช้เป็นที่อยู่อาศัยเลี้ยงสัตว์ มาตรการอนุรักษ์และควบคุมการกัดกร่อนของดินเป็นสิ่งจำเป็นของดิน 2 กลุ่มนี้

(2) กลุ่มดินหมายเลข 18 และ 19 เป็นกลุ่มดินที่เป็นดินลึก เนื้อดินเป็นทรายจัด การใช้ประโยชน์ควรจัดเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ถ้ามีแหล่งน้ำอาจใช้ปลูกพืชผัก แตงโม สับปะรด มะม่วงหิมพานต์ และมะพร้าวได้ การควบคุมความชื้นของดินเป็นมาตรการที่จำเป็น

2. ข้อมูลน้ำฝนตก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้วิเคราะห์เป็นสัปดาห์ของโอกาสมีฝนตก (≥ 10 มม.) และแบ่งเขตฝนตามจำนวนสัปดาห์ของโอกาสมีฝนตกโดยใช้พื้นที่มีฝนตกน้อยกว่า 9 สัปดาห์ (น้อยกว่า 60 วัน) ต่อปี ส่วนที่สองเป็นข้อมูลใช้ประกอบการพิจารณาความเหมาะสมของชนิดไม้โตเร็วกับพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อจำกัดของไม้โตเร็วบางชนิดที่ต้องการภูมิอากาศและความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเลปานกลางต่างกัน ข้อมูลนี้ประกอบด้วย

(1) ข้อมูลจากภาคภูมิอากาศ (Climatic Region) ที่ประกอบด้วย

- ภูมิอากาศแถบศูนย์สูตร (มีความชื้นสูง 8-11 เดือน)
- ภูมิอากาศเขตร้อนชื้นในเขตร้อนที่มีฤดูฝนยาว (มีความชื้นสูง 6.5-8 เดือน)
- ภูมิอากาศเขตร้อนชื้นในเขตร้อนที่มีฤดูฝนและฤดูแล้ง (มีความชื้นสูง 5.5-6.5 เดือน)
- ภูมิอากาศเขตร้อนชื้นในเขตแล้งที่มีฤดูแล้งยาว (มีความชื้นสูง 4.5-5.5 เดือน)

(2) ข้อมูลแสดงความสูงต่ำของผิวโลก (Relief) ประกอบด้วยค่าความสูงเป็นเมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

การวิเคราะห์พื้นที่ (Area Analysis)

1. วิเคราะห์พื้นที่โดยการใช้แผนที่ศักยภาพดินเพื่อการเกษตรเรียงซ้อน (overlay) กับแผนที่เขตฝน และคำนวณพื้นที่ของกลุ่มดินที่กำหนดไว้โดยวิธีการนับจุด (Dot) ในทุกเขตฝน แยกรายจังหวัดและอำเภอ

2. คำนวณหาสัดส่วนของจำนวนจุดกับพื้นที่ที่คำนวณไว้ในแผนที่ จากนั้นจึงคำนวณหาพื้นที่ของกลุ่มดินที่กำหนดไว้ในเขตฝนน้อยกว่า 9 สัปดาห์

3. นำพื้นที่ที่ได้มาพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภูมิอากาศและค่าความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ผลการวิเคราะห์พื้นที่

ผลการศึกษากลุ่มดินในเขตแผนที่กำหนดแล้ว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่รวมมากที่สุดคือ 5.64 ล้านไร่ รองลงมาคือ ภาคเหนือ 5.38 ล้านไร่ ภาคใต้และภาคกลางมีพื้นที่รวม 4.87 และ 2.22 ล้านไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

เมื่อพิจารณาเป็นรายภาคตามกลุ่มดินปรากฏว่า

ภาคเหนือ ในพื้นที่เขตผืนน้อยกว่า 9 สัปดาห์ มีกลุ่มดินเพียง 2 กลุ่มคือ กลุ่มดินที่ 14 และ 18 คิดเป็นพื้นที่ 4.95 และ 0.43 ล้านไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตที่มีความชื้นมากกว่า 5.5 เดือน ยกเว้น จังหวัดตาก นครสวรรค์ และ อุทัยธานี ที่มีความชื้น 4.5-5.5 เดือน ตอนบนของภาคมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 500-1,000 เมตร ตอนล่าง คือ จังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานี มีความสูงเฉลี่ย 100 เมตร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีกลุ่มดิน 2 กลุ่มเช่นเดียวกับกับภาคเหนือ ที่อยู่ในเขตแผนที่กำหนด คือ มีกลุ่มดินที่ 14 และ 18 เป็นพื้นที่ 3.40 และ 2.24 ล้านไร่ พื้นที่เกือบทั้งหมดอยู่ในเขตที่มีความชื้น 4.5-5.5 เดือน ความสูงของพื้นที่โดยเฉลี่ย 200 เมตร จากระดับน้ำทะเล ยกเว้นจังหวัดเลย และบางส่วนของจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา และ สกลนคร ที่มีระดับความสูง 500 เมตร

ภาคกลาง ประกอบด้วยกลุ่มดิน 3 กลุ่ม คือ 14, 15 และ 19 มีพื้นที่ 1.56, 0.04 และ 0.62 ล้านไร่ ความชื้น 4.5-5.5 เดือน ประกอบด้วยจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี นอกนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความชื้น 5.5-8 เดือน ความสูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 100 เมตร

ภาคใต้ ประกอบด้วยกลุ่มดิน 15, 18 และ 19 มีพื้นที่ 4.17, 0.24 และ 0.46 ล้านไร่ พื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตที่มีความชื้นสูง 8-11 เดือน พื้นที่สูงเฉลี่ย 100 เมตร จากระดับน้ำทะเล

นโยบายและแนวทางการใช้พื้นที่ปลูกไม้โตเร็วเพื่ออุตสาหกรรมเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้นโยบายไว้ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2531

ตารางที่ 1 พื้นที่ศักยภาพดินที่ไม่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชทั่วไป ควรจัดเป็นป่าไม้หรือทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ในเขตผืน ≤ 60 วัน/ปี รวมทั้งประเทศ

กลุ่มดินตามศักยภาพ เพื่อการเกษตร	ดินต้น		ดินทรายจัด		รวม (ไร่)
	กลุ่มที่ 14	กลุ่มที่ 15	กลุ่มที่ 18	กลุ่มที่ 19	
ภาคเหนือ	4,947,005	-	429,412	-	5,376,417
ภาคกลาง	1,561,166	43,451	619,710	-	2,224,327
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3,401,016	-	2,237,441	-	5,638,457
ภาคใต้	-	4,169,923	237,505	461,314	4,868,742
รวมทั้งประเทศ	9,909,187	4,213,374	3,524,068	416,314	18,107,943

กลุ่มดินที่ 14, 15, 18, 19 เป็นพื้นที่ไม่เหมาะสม สำหรับการเพาะปลูกพืชทั่วไป ควรจัดเป็นพื้นที่ป่าไม้ หรือทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

ที่มา : 1 พื้นที่ศักยภาพที่ดิน คำนวณจากแผนที่ศักยภาพที่ดินเพื่อการเกษตร กองสำรวจดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2 พื้นที่เขตผืน จากแผนที่แสดงเขตของโอกาสมีฝนตก กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร